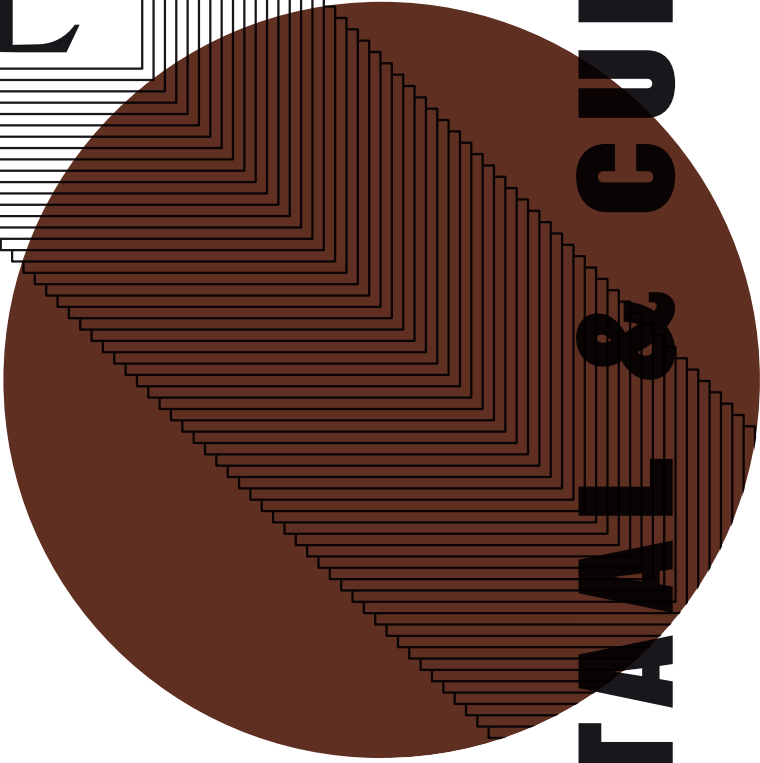

DB
NL

TAL & CULTUUR

DE DIGITALE BIBLIOTHEEK VOOR DE NEDERLANDSE LETTEREN GAAT TERUG NAAR DE KERN

De Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (DBNL) is achttien jaar online. Met die leeftijd geldt een mens als volwassen. Hetzelfde kun je zeggen voor de website die – uiteindelijk – de complete Nederlandstalige literatuur van *Hebban olla vogala* tot Jeroen Olyslaegers' *Wil*, dat in 2017 de Fintro Literatuurprijs won, online wil aanbieden. Na aanvangsjaren van snel digitaliseren en een korte periode van reorganiseren, is het nu tijd voor beheerste, doordachte groei, zowel van de collectie als van de aantallen gebruikers.

Dat valt op te maken uit het Beleidsplan 2018-2020, dat is opgesteld door de Taalunie, de Koninklijke Bibliotheek en de Vlaamse Erfgoedbibliotheek, samenwerkingspartners in de DBNL. Het aanbod van inmiddels 15.000 teksten, dat jaarlijks aangroeit met 800 boeken en tijdschriften, wordt scherper afgebakend tot een representatieve selectie op het gebied van letterkunde, taalkunde en cultuurgeschiedenis uit het hele taalgebied (inclusief Suriname en het Caraïbisch gebied). Ook het bereik moet weer groeien. Het aantal bezoeken staat al jaren stabiel op vier miljoen per jaar.

“In de loop der jaren is er allerlei redactionele content gemaakt”, vertelt dienstcoördinator Ryanne Keltjens, die vanuit de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag verantwoordelijk is voor beleid en uitvoering van de DBNL. “Er zijn cultuurhistorische teksten geschreven. Er zijn audio- en videobestanden gemaakt. Een calendarium, een atlas. Veel van dit soort dingen staat nogal verborgen. Van al die elementen gaan we bekijken of we dat moeten behouden of beter kunnen verwijderen of elders onderbrengen. En als we het behouden, of we dat moeten actualiseren. De focus moet liggen op de teksten zelf.”

De DBNL is ooit opgericht door de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde. In de jaren dat Google naam maakte door de ene bibliotheek na de andere integraal te digitaliseren, moest er één plek op het internet komen waar de Nederlandstalige

De Vlaamse Erfgoedbibliotheek – de officiële Vlaamse stem binnen de DBNL – heeft sinds april 2017 jaar een project-medewerker DBNL in dienst

literatuur te vinden was. En het liefst net zo snel als het Amerikaanse bedrijf zijn ambities wilde waarmaken. Een speciaal opgerichte stichting ging vanuit een eigen kantoortje in Leiden aan de slag met maar één parool: digitaliseren. Hoe meer, hoe beter. Hoe sneller, hoe beter.

Dat had op twee manieren gevolgen voor het aanbod. Ten eerste de kwaliteit. Hoewel Stichting DBNL inzette op verrijkte xml-bestanden die voor 99,995% foutloos zijn – nog altijd het hoogst haalbare in de markt – werden ook de scans direct na productie online gezet. Dan waren de teksten tenminste als pdf beschikbaar voor onderzoekers, studenten en lezers. Keltjens: “We gaan nu proberen zo veel mogelijk van deze scans om te zetten in hoogwaardige fulltext-bestanden – volledig verrijkt en gemetadateerd.”

Ten tweede kon Stichting DBNL maar zo snel digitaliseren als er geld beschikbaar was. Naast de structurele subsidie van de Taalunie werd daarom gezocht naar externe financiering voor losse projecten. In de beste jaren kwam zelfs de helft van de middelen van derden. Daar kwam bij dat iemand als René van Stipriaan, tot eind 2012 hoofdredacteur, groots durfde te denken. Regionale literatuur, strips, secundaire literatuur, detectives, liedjes – het moest allemaal in de database. In sommige gevallen werden al een selectie gedigitaliseerd en aangeboden.

Het gevolg was dat de DBNL een breed, maar soms ook wat onevenwichtig corpus aanbood. “We gaan nu terug naar de kern”, zegt Keltjens.

“De uitgangspunten van de collectievorming zijn scherper geformuleerd om de canonfunctie van de DBNL waar te maken. De huidige werkgroep content houdt als basis de onlangs voltooide achtjarige reeks *Geschiedenis van de Nederlandse Literatuur* aan, die op initiatief van de Taalunie is gemaakt.¹ Ieder boek en de meeste tijdschriften die daarin worden genoemd, moet je uiteindelijk bij ons kunnen vinden.”

Toch blijft er nog ruimte voor externe financiering naast de 700.000 euro die de Taalunie jaarlijks beschikbaar stelt in de periode 2018-2020. “Iedereen kan een digitaliseringsverzoek bij DBNL indienen via de website. Wetenschappers die teksten nodig hebben voor hun onderzoek, maar ook liefhebbers die een bepaald werk graag op DBNL zouden zien verschijnen. Daarbij vragen we ook of de indiener wil meefinancieren. De werkgroep content bekijkt vervolgens in hoeverre het digitaliseringsverzoek binnen de collectie past.”

Er wordt niet meer samengewerkt met uitgevers. In het verleden sloot DBNL overeenkomsten met WPG en MeulenhoffBoekerij om in één keer grote hoeveelheden recente titels te kunnen digitaliseren. De organisatie droomde ook van een extra inkomstenbron via het leveren van e-boeken voor het faciliteren van commerciële exploitatie. Ervaring werd opgedaan in een project met Friese literaire klassiekers, die per definitie niet rendabel konden worden heruitgebracht. Bestellen kon via de DBNL, een lokale uitgeverij produceerde de titel *on demand*.

Dat is voorbij. Deels omdat uitgevers zelf genoeg alle nieuwe titels als e-boek aanbieden en een steeds grotere digitale backlist bezitten. En deels omdat de DBNL nu is ondergebracht binnen de KB, die in Nederland ook het e-boekplatform van de openbare bibliotheken beheert. Deze site is de plek waar gebruikers de recentste, nog commercieel interessante titels tegen een vergoeding kunnen lenen. Eerder is de toekomst andersom: de oudere

Er wordt niet meer samengewerkt met uitgevers. Toch verwacht men dat het aanbod recentere literatuur kan worden uitgebreid.

DBNL-titels worden dan aan het aanbod van de openbare bibliotheken toegevoegd.

Toch verwacht Keltjens dat het aanbod recentere literatuur in de DBNL kan worden uitgebreid. Die uitbreiding is mogelijk nadat medio vorig jaar na jaren onderhandelen een collectieve auteursrechtovereenkomst is gesloten. De KB vergoedt Nederlandse schrijvers van boeken en tijdschriftartikelen waarop nog auteursrecht berust via Stichting Lira. Gebruikers stuiten daarom minder vaak op de mededeling “deze tekst kan niet worden vertoond omdat er geen toestemming voor is”. Voorwaarde blijft wel dat de DBNL normale commerciële uitbating niet in de weg zit.

Tegelijk met de collectie zelf zal ook de context waarbinnen de teksten worden gepresenteerd coherenter worden. Zo zijn de individuele auteurspagina’s nu nog automatisch samengesteld op grond van wat elders in de DBNL is te vinden. De bibliografie bestaat dus uit titels die zijn gedigitaliseerd óf worden genoemd in andere teksten. Het overzicht is dus niet compleet, maar geeft evenmin een helder beeld van welke titels zijn te raadplegen. Dit gebrekkige systeem geeft aanleiding tot dé voornaamste klacht, bleek uit het gebruikersonderzoek dat alweer enige jaren geleden is uitgevoerd.

Keltjens: “Dit moeten we dus anders inrichten. Hier biedt het een voordeel dat de DBNL tegenwoordig is ondergebracht bij de Koninklijke Bibliotheek, en dus makkelijker gebruik kan maken van andere bestanden die hier beschikbaar zijn. Zo kan de DBNL in de toekomst data genereren uit zogeheten *authority files*, zoals de Nederlandse Thesaurus

van Auteursnamen en de (Nederlandse) Nationale Bibliografie. Dat verhoogt de betrouwbaarheid van het aanbod, zoals de auteurspagina's. Het scheelt ons bovendien redactioneel werk."

De overgang vond plaats op 1 januari 2015. De Stichting DBNL ging toen op in de KB. De eerste beleidsplanperiode stond daarom in het teken van de integratie van processen, data en medewerkers. Keltjens noemt dat "een complexe reorganisatie", die nog altijd niet is afgerond. Wel is de integratie zo ver gevorderd dat eindelijk werk kan worden gemaakt van het vergroten van het bereik. Dat gebeurt deels door gerichte communicatie "en misschien wel marketing", aldus Keltjens, richting de doelgroep. Maar vooral door "export" van de data.

Door samenwerkingen in het verleden beheert DBNL sites gewijd aan de schrijvers Menno ter Braak, E. du Perron en W.F. Hermans. Die satelliet-sites worden losgemaakt van dbnl.org. De KB blijft de data wel leveren, maar zal de sites niet langer faciliteren. Precies zo kan de DBNL-content via andere partnersites en KB-diensten worden ontsloten. "Het gaat er niet om dat dbnl.org zo veel mogelijk gebruikers heeft", zegt Keltjens. "Het gaat erom dat de data worden gebruikt."

Een speciale vermelding verdient Vlaanderen. Hoewel de Digitale Bibliotheek expliciet is opgezet voor de hele Nederlandstalige literatuur, is het vanaf het begin meer een Nederlands project geweest. Dat zie je nog steeds terug in de gebruikscijfers: 68 procent van de bezoekers heeft een Nederlands IP-adres, 18 procent een Belgisch (de overige 14 procent komt uit de rest van de wereld, het meest uit Zuid-Afrika). Dat is niet in verhouding met de respectieve bevolkingsomvang van 17,2 miljoen Nederlanders tegen 6,5 miljoen Vlamingen.

Keltjens: "Waardoor dat komt, weten we eigenlijk niet. In colleges in Nederland wordt DBNL wellicht vaker genoemd dan in Vlaanderen. In ieder geval blijft ook het aanbod achter. Dat heeft praktische redenen: het is gewoon moeilijker om aan

Vlaams materiaal te komen. Maar ook juridische redenen. Vlaanderen kent een veel complexer landschap van collectieve beheersorganisaties, waardoor er – voorlopig – nog steeds individueel toestemming moet worden gevraagd aan rechthebbenden voor opname van werken in de DBNL."

Gelukkig, zo vindt Keltjens, heeft de Vlaamse Erfgoedbibliotheek – die na de overgang naar de KB de officiële Vlaamse stem laat horen binnen de DBNL – sinds april vorig jaar een projectmedewerker die de DBNL in Vlaanderen op al deze terreinen kan aanjagen. Dit moet er toe leiden dat het aantal bezoekers in Vlaanderen naar proportie moet stijgen – en dat de Digitale Bibliotheek zal worden gepercipieerd als een Nederlands-Vlaams project. Ook dat zou een teken van volwassenheid zijn voor deze unieke collectie.

MAARTEN DESSING

dbnl.org

NOOT

1. www.onserfdeel.be/nl/literatuurgeschiedenis